

Цитування:

Міщенко І. І. Живопис Геннадія Горбатого: крипто-реалізм як подолання імітації дійсності. *Культура і сучасність* : альманах. 2021. № 1. С. 176-180.

Mishchenko I. (2021). Gennady Gorbaty's painting: crypto-realism as overcoming imitation of reality. *Kultura i suchasnist* : almanakh, 1, 176-180 [in Ukrainian].

Міщенко Ірина Іванівна,

кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри мистецтвознавчої експертизи
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3525-5885>
irynart@ukr.net

ЖИВОПИС ГЕННАДІЯ ГОРБАТОГО: КРИПТО-РЕАЛІЗМ ЯК ПОДОЛАННЯ ІМІТАЦІЇ ДІЙСНОСТІ

Мета статті: аналіз живопису Геннадія Горбатого, у творчості якого своєрідно відбився характерний для української образотворчості кінця ХХ ст. перехід від реалістичного відбиття світу до мистецтва постмодернізму. **Методологією** дослідження є застосування мистецтвознавчого аналізу, методів порівняння та узагальнення, біографічного та історичного підходу. **Наукова новизна** полягає у розкритті особливостей трансформації традиційного для радянського мистецтва відображення дійсності у візуальні практики кінця ХХ – початку ХХІ ст. на прикладі творчості конкретного майстра. **Висновки.** Геннадій Горбатий навчався у Київському державному художньому інституті (1981–1987), тож на його формування значний вплив мала традиційна школа живопису з переважно реалістичним відтворенням навколишнього світу та суто академічною ієрархією жанрів. Соціально-політична ситуація, що склалася в Україні наприкінці 1980-х – на початку 1990-х рр., сприяла не тільки звільненню від подібного погляду на образотворчість, а й активізувала увагу до розвитку як сучасного світового мистецтва, так і модерністських проявів, котрі існували у культурі першої половини ХХ ст. Водночас у доробку значної частини художників помітною стала цікавість до історії України, передовсім, до трагічних або драматичних її сторінок, що спричинилося до виникнення численних композицій зі складною системою символів та асоціацій, елементів, запозичених з живопису минулих епох. У доробку Г. Горбатого можна послідовно простежити різноманітні впливи, які демонструють пошуки ним власної пластичної мови, поступовий відхід від умовно-реалістичного мистецтва радянської доби та формування своєрідної манери виконання. Цьому сприяло і знайомство із західноєвропейською образотворчістю кінця ХХ ст., адже художник від початку 1990-х рр. працює у Німеччині. Саме один з німецьких мистецтвознавців Г. Бек визначив стилістику творів Г. Горбатого як крипто-реалізм, у якому емоційне начало, відбите у колірній гамі та експресії живописних фактур, сполучене з нібито прихованими мотивами видимої дійсності. У роботах цього автора помітним є й притаманне сьогоденню розмивання жанрів, синтез в одній картині елементів різних мистецьких епох – від Середньовіччя до постмодернізму.

Ключові слова: Геннадій Горбатий, крипто-реалізм, живопис кінця ХХ – початку ХХІ ст.

Mishchenko Iryna, PhD of Arts, associate professor, associate professor of Art Examination National Academy of Leading Cadres of Culture and Arts

Gennady Gorbaty's painting: crypto-realism as overcoming imitation of reality

The purpose of this article: analysis of Gennady Gorbaty's painting, in the work of which the transition from a realistic reflection of the world to the art of postmodernism, characteristic of Ukrainian art of the late 20th century, was reflected in a peculiar way. **The methodology** is the application of art analysis, methods of comparison and generalization, biographical and historical approach. **The scientific novelty** lies in the discovery of the peculiarities of the transformation of the traditional for Soviet art reflection of reality into visual practices of the late 20th – early 21st centuries on the example of the work of a particular artist. **Conclusions.** Gennady Gorbaty studied at the Kyiv State Art Institute (1981–1987), so his formation was significantly influenced by the traditional school of painting with a mostly realistic reproduction of the world around it and a purely academic hierarchy of genres. The socio-political situation in Ukraine in the late 1980s and early 1990s not only contributed to the liberation from such a view of art, but also intensified attention to the development of both contemporary world art and modernist manifestations that existed in the culture of the first half of the 20th century. At the same time, many artists became interested in the history of Ukraine, especially in its tragic or dramatic pages, which led to the emergence of numerous compositions with a

complex system of symbols and associations, elements borrowed from the paintings of past eras. In the work of Gennady Gorbaty can be consistently traced a variety of influences, which demonstrate his search for his own plastic language, the gradual departure from the conditionally realistic art of the Soviet era and the formation of a peculiar manner of performance. This was facilitated by an acquaintance with Western European art of the late 20th century, as the artist has been working in Germany since the early 1990s. It was one of the German art critics G. Beck who defined the stylistics of G. Gorbaty's works as crypto-realism, in which the emotional beginning, reflected in the color scheme and expression of picturesque textures, is combined with supposedly hidden motives of visible reality. In the works of this author, the blurring of genres, the synthesis in one picture of elements of different artistic epochs – from the Middle Ages to postmodernism – is also noticeable.

Key words: *Gennadiy Gorbaty, crypto-realism, painting of the end of the 20th – beginning of the 21st century.*

Актуальність теми зумовлена тим, що образотворчість Чернівців середини ХХ–ХХІ ст. загалом та доробок окремих авторів до сьогодні є малодослідженою часткою візуальної культури України. Геннадій Горбатий протягом 1987–1992 рр. працював у цьому місті та досі бере участь у багатьох мистецьких проектах, що відбуваються на теренах Буковини. Від 1993 р. мешкаючи у Німеччині, художник часто звертається до сюжетів з історії та сьогодення України. Він незвичайно поєднує у своїх роботах академічні навички, отримані під час навчання, і зацікавлення постмодерністськими проявами, реалістично трактовані та фантазмагоричні елементи, особливу увагу приділяючи колірному й фактурному вирішенню картини. Водночас Г. Горбатий більше відомий на теренах Європи, ніж рідної для нього України, що й спонукає до вивчення його доробку.

Аналіз досліджень і публікацій свідчить, що дописи про живопис Г. Горбатого здебільшого опубліковані в іноземних виданнях. Серед цих джерел – каталоги численних міжнародних виставок та мистецьких об'єднань [10, 24; 11, 76], статті у періодичних виданнях. Поміж оглядів особливо цікавими є нариси [12, 13, 14, 16, 17], в яких подано характеристику робіт Г. Горбатого з властивою йому манерою виконання, зроблено спробу визначити стилістику творів цього автора.

В Україні короткі відомості про митця та репродукції його картин містять переважно каталоги [1; 4, 11, 61; 3, 9; 7; 9, 28, 37], альбоми [6, 14; 8, 9, 12, 22] та енциклопедичні видання [2, 183; 5, 32]. Отже, на сьогодні доробок Г. Горбатого не висвітлений у науковій літературі. Не існує узагальнюючої праці, в якій було би розглянуто різні періоди творчості митця, проаналізовано риси, притаманні його живописним та графічним композиціям, тощо.

Метою дослідження є аналіз творчості

Г. Горбатого, мистецьких впливів на формування індивідуальності живописця, визначення тематичних та стилістичних особливостей його робіт.

Виклад основного матеріалу. Геннадій Горбатий народився 1955 р. в Ангарській Іркутської області (Росія), куди із Західної України за релігійні погляди було депортовано його батьків. У 1977–1981 рр. він навчався у Кримському художньому училищі ім. М. Самокиша (майстерня Г. Куриленка). У 1981–1987 рр. студіював живопис у Київському державному художньому інституті, де його викладачами були В. Гурін, В. Забашта, О. Лопухов та Л. Вітковський. У 1987–1992 рр. митець працював у Чернівцях, а від 1992 р. мешкає у ФРН.

Працює в галузі станкового живопису та монументального розпису. Член Національної спілки художників України (від 1989), член ВВК (Berufsverband Bildender Künstler – Спілки професійних художників Німеччини (від 1999)), мистецьких об'єднань «Аарон» (1995–2001) та «Paradox» (1996–2016). Має численні відзнаки імпрез європейських художників, серед яких – диплом і медаль V міжнародного симпозіуму мистців Європи «La Torre di Babele» («Вавилонська вежа», 1997, Італія), диплом Академії малярства та каліграфії (2005, Китай).

У творчості Г. Горбатого можна виокремити кілька періодів, протягом яких характерним для нього були ті чи інші мистецькі впливи, тематичні та стилістичні уподобання. Так, час навчання у Сімферополі та Києві позначений прагненням опанувати мистецьку спадщину минулого, перш за все, її технічний бік. До цього відтинку часу відносяться численні краєвиди, натюрморти, рідше – портрети. Характерним для цих робіт є намагання відтворити мальовничість світу у реалістичних формах, зонайбільше, з використанням набутоків імпресіоністів. Властиве академічній системі навчання

живопису ставлення до жанрів – з наданням переваги, перш за все, сюжетно-історичним композиціям, на досить довгий час визначило тематичне спрямування творів мистця. І лише по закінченню студій, наприкінці 1980-х рр., відбулося поступове звільнення від нав'язаної академічними настановами ієрархії жанрів. Хоча й працюючи над композиціями, тематично цілком відповідними соцреалізму, Г. Горбатий привносив у них чуттєве начало, найбільшу увагу приділяючи емоційній складовій змальованої події («Була війна», 1987).

На межі 1980–1990-х рр. у доробку значної кількості авторів не тільки виникли теми, пов'язані зі складною історією України, а й яскраво проявилось зацікавлення мистецькими пошуками ХХ ст.: від модерністських течій початку століття – до постмодернізму другої його половини. Помітною стала й зміна формату експозицій – окрім звичних виставок, присвячених тим чи іншим датам радянського календаря, виникали імпрези художніх товариств, учасники яких мали відмінну від офіційної мистецьку позицію, концептуальні проекти. Це сприяло зміні не лише художньої мови, а й підходу до втілення тої чи іншої ідеї.

У Г. Горбатого з кінцем 1980-х – початком 1990-х рр. пов'язана поява складніших за образною системою, побудованих на асоціаціях, робіт («Минули літа», «Сутінки», 1989; «Берестечко», 1991). В них композиція вже не є відображенням реальності чи ілюстрацією до літературного тексту, а розкривається через колірні поєднання, використання розмаїття фактур, до яких згодом додалися й фантазійні елементи. Перші такі зміни стали помітними у краєвидах, в яких художник почувався не скутим жорсткими вимогами до тематичних робіт. Тож пейзаж став втіленням прагнення мистця через візуальні образи розповісти певну історію. У ньому проявився інтерес до створення системи асоціацій через використання метафор, колорит та виразність живописної поверхні. Творам цього періоду притаманна й прониклива інтонація, котра в подальшому виявилася у характерному для малярства Г. Горбатого переважанні інтуїтивно-чуттєвого, а не раціонального начала.

Поштовхом до створення більшості історичних композицій мистця стають не тільки власні спогади («Депортація», 1990; «Привіт із Сибіру», 2016), а й пісні, легенди,

поетичні рядки, формуючи образ минулого крізь призму емоційно-особистісного сприйняття. Тож у полотнах відбилася своєрідна міфологізація автором історичних подій, адже міф для нього – та сама реальність, але висловлена через змістові паралелі й символи. Автори дописів про художника неодноразово відзначали, що роботи Г. Горбатого часто інспіровані легендами, сагами і мотивами середніх віків [15].

Кількома роками пізніше зацікавлення поетичною складовою міфу проявилось у циклі «Українська міфологія» (1995), полотнах, присвячених середньовічній історії Німеччини (серія «Легенди Рейну», 1992–1993), картинах за мотивами давньогрецької міфології та біблійних оповідей («Викрадення Європи», «Самсон і Даліла», «Блудний син», всі – 1995), роботах, пов'язаних з творчістю Т. Шевченка («Катерина», 1995; «Пророк», 1998; «Зруйнована надія», 2009). Беручи за основу міф опоетизований, вербально означений або музично оформлений, художник трансформує його у дещо незвичні візуальні образи. Уже в ранніх серіях, присвячених добі козацтва або повстанцям пізнішого часу («Козацька могила», «Пробудження» (всі – 1990); «Берестечко», «Калинова пісня», 1991), відчутним став відхід від суто реалістичного живопису до створення більш умовних і разом знакових зображень. Згодом саме така фрагментована реальність, подібна на частини розбитої мозаїки, і збережена у картинах лише як натяк, що провадить у світ уяви митця, стане однією з важливих ознак індивідуальної манери художника.

Дописувачі визначали стилістику тогочасних творів то як сюрреалізм, то абстрактне мистецтво. Нерідко одні й ті ж роботи спричиняли виникнення відмінних вражень: «Хоча художник не хоче, аби його зараховували до певної схеми, і він також не належить до відомих мистецьких напрямів, у його картинах явно переважає сюрреалізм. При цьому розмиваються кордони між реальністю та фантастичним, так що весь чарівний світ представлений у власному баченні» [13].

У другій половині 1990-х рр. німецький мистецтвознавець Г. Бек визначив притаманну роботам митця стилістику як крипто-реалізм, розшифрувавши його як «...прихований реалізм, подібний до заплутаних незвичних снів, які можна згадати тільки дуже розмито – нечітке віддзеркалення – крипто-реалізм.

Зображення символічного портрету самої пам'яті, спроба згадати зразки, які загубилися уві сні. При довшому дослідженні поверхні картини можна знайти людей, тварин, пейзажі, рослини. Вони приховані як у ребусах і включені у різноманітний світ форм... Так окремі картини зображають неусвідомлене і втягують глядача у свою орбіту, аби у протистоянні багатозначності і конкретики віднайти власну реальність» [11, 76]. Надалі подібне означення особливостей творів Г. Горбатого домінуватиме у багатьох публікаціях 2000–2010-х рр., попри те, що крипто-реалізм у його чистому вигляді залишився тільки у картинах, виконаних до початку 2000-х рр.

Слова Г. Бека нагадують і про непросте «прощання» художника з академічними вимогами щодо мистецтва, яке мало бути зрозумілим, прочитуваним, «виховувати та провадити» глядача. Відійшовши від традиційного живопису, митець поступово переходить до композицій, в яких поєднання пластично виразних і динамічних структур з візуально-конкретними зображеннями створює сповнену чуттєвості надреальність сну з інтуїтивно-спонтанним прагненням вивільнитися від повсякдення, віднайти недосягну гармонію. На початку 2000-х рр. це втілюється у полотна з мотивами втечі, що виникли як відбиття стану депресії автора («Втеча від себе», 2003). Уособленням протиріч та драматичності земного буття стала і картина «Вавилон» (1993–1994), у якій вежа перетворюється на фантом та символ марноти зусиль.

Чуттєве начало, властиве світосприйняттю Г. Горбатого, спричинилося до появи робіт, побудованих на враженні. Саме так виник цикл «Асоціації» (2018–2020), в якому митець звертається до лірики буковинських авторів ХХ–ХХІ ст. Вивільняючи підсвідоме, художник візуалізує драматичну напругу або мінливість настрою поетичних рядків, а з марева народжених ними ледь вловимих натяків та емоцій виникають несподівані й мальовничі імпровізації, народжені плинністю форм та перетіканням імлістих кольорів, крізь які проступають активні пастозні фактури динамічних елементів.

У роботах художника помітне й своєрідне нашарування стилістичних рис різних мистецьких епох. Так, доба Середньовіччя постає у його живописі не

тільки у літературно-поетичному вигляді, адже нерідко джерелом цитування є й полотна доби Ренесансу, передовсім в його італійській версії. Характерним є й непоодинокі поєднання мотивів і сюжетних ліній з образотворчості минулого у межах однієї роботи («Даная», 2009). Пишнота, іноді перевантаження картин зображальними мотивами, подекуди підкреслена театралізація дійства, активність живописної поверхні нагадують і про добу бароко, елементи якого присутні у творах багатьох українських художників ХХ–ХХІ ст.

Загалом у доробку митця значна частина творів розкриває тему гармонійної єдності або протиборства чоловіка і жінки. Серед них – сповнене експресії полотно «Самсон і Даліла» (1995), відбиття складних колізій через зображення пут або гострих скалок («Лукреція», 2009). Тема пристрасті іноді потрактована через доволі прозорі символи, зокрема, розламаний гранат або яблуко. Однак частіше втіленням єдності–протиборства чоловічої та жіночої сутностей, аполлонового і діонісійського начал в його творах виступає поєднання площин локального кольору та удавано хаотичних фактур. Гладкі поверхні, як напівпрозора легка субстанція, плівка часу й утаємниченості, затягує пастозно виконані елементи, підкреслюючи цілісність композиції й утворюючи заповнені мазками вікна–прориви в оманливу тривимірність картинного простору. Мотиви крапель–перлів нагадують про плинність життя, розчиняючи чіткість обрисів і утворюючи безкінечно мінливі форми, що, як і несподіване поєднання фактур, виступають важливим елементом емоційної експресії. Від 2000-х рр. Г. Горбатий захоплюється пігментною технікою, котра дає змогу виявити нестримну силу барв, а у сполученні з улюбленим художником лесуванням, ледь вловимими прозорими нашаруваннями кольорів, утворює несподівані перетікання форм, відбиваючи мінливий настрій та неспокій.

Висновки. Виникнення крипто-реалізму як одного з численних варіантів індивідуального прояву постмодернізму відповідає загальному для культури ХХ–ХХІ ст. прагненню залучити до мистецтва сучасності, зокрема, й через цитування або переосмислення (змістове й візуальне) мотивів з живопису минулих епох. Для самого ж художника крипто-реалізм став своєрідною формою відходу від традиційної системи

відображення дійсності до створення віртуальної фантазмагоричної реальності, занурення у світ підсвідомості, неупорядкованої раціональним сприйняттям. Тож роботи є інтуїтивно-чуттєвими, вони відтворюють емоційний стан та вирізняються проникливістю, а то й пронизливістю інтонації. Реальні ж об'єкти ніби розчиняються, стаючи ледь помітними, поступаючись суто живописним елементам творення образу.

Література

1. Бієнале українського образотворчого мистецтва "Львів' 91 – Відродження". Львів, 1991.
2. Енциклопедія Сучасної України. Го-Гю. Київ, 2006. Т. 6. 712 с.
3. Меридіан серця. Чернівці : Букрек, 1998. 40 с.
4. Мистецтво Буковини : кат. Чернівці : Склавія-94, 2004. 64 с.
5. Митці Буковини: Енцикл. довід. / авт.-упоряд. Т. Дугаєва, І. Міщенко. Т. 1. Чернівці : Золоті литаври, 1998. 128 с.
6. Осачук С., Дугаєва Т. Чернівці. Czernowitz : Художній альбом / Kunstalbum. Чернівці : Видавництво «Книги – XXI», 2017. 362 с.
7. Триптих. Г. Горбатий, І. Салевич, М. Єлісоветій / авт.-упоряд. І. Міщенко. Чернівці, 1989.
8. Художники Буковини: До 70-річчя Чернівецької обласної організації Національної спілки художників України. 1944–2014 : кат. / вст. ст. Дугаєва Т. Чернівці : Друк Арт, 2014. 128 с.
9. ART-AKT. Перша всеукраїнська триєнале абстрактного мистецтва / вст. ст., уклад. І. Міщенко. Чернівці : ДрукАрт, 2010. 40 с.
10. Arte e Natura. La Torre di Babele. Città di Imperia, 1997. 60 p.
11. Beck G. BFK Frankfurt. Künstlerinnen und Künstler. 2013. Frankfurt am Main, 2013. 312 S.
12. ...denn was wäre der Künstler ohne die Frau. Gelnhäuser Tageblatt. 1995. 13. Februar.
13. Frühling in Altenmittlau: Die Ansichten eines russischen Malers. Gelnhäuser Bote. 1994. 5. Mai.
14. Illusionsmalerei und Kryptorealismus. Neue Zeitung, 2017. 24. August.
15. In Ölbildern lässt ukrainischer Künstler Träume lebendig werden. Gelnhäuser Tageblatt. 1993. 1. Oktober.
16. Jordan. Auf Spurensuche im Farbschungel. Dreieichspiegel. 1998. 18. November.
17. Reichert. Besinnliche Reise durch das Reich der Farben. Hanauer Wochenpost. 2003. 9. Mai.
18. Rogowsky P. Verlassenes Nest. Main Echo. 1999. 2. Dezember.

References

1. Biennial of Ukrainian Fine Arts "Lviv 91 – Renaissance" (1991). Lviv [in Ukrainian].
2. Encyclopedia of Modern Ukraine (2006). Vol. 6. Kyiv [in Ukrainian].
3. The meridian of the heart (1998). Chernivci: Bukrek [in Ukrainian].
4. Art of Bukovina: cat. (2004). Chernivci [in Ukrainian].
5. Dughajeva, T. & Mishchenko, I. (1998). Artists of Bukovina: Encyclopedic reference book. Vol. 1. Chernivci: Zoloti lytavry [in Ukrainian].
6. Osachuk, S. & Dughajeva, T. (2017). Chernivtsi. Czernowitz: Art album / Kunstalbum. Chernivci: Vydavnytstvo «Knyghy – XXI» [in Ukrainian & German].
7. Triptych. G. Ghorbatyj, I. Salevych, M. Jelisovetij (1989). Chernivci [in Ukrainian].
8. Artists of Bukovina: to the 70th anniversary of the Chernivtsi regional organization of the National Union of Artists of Ukraine. 1944–2014 (2014). Chernivci: Druk Art [in Ukrainian].
9. ART-AKT. The first all-Ukrainian triennial of abstract art (2010). Chernivci: DrukArt [in Ukrainian].
10. Arte e Natura. La Torre di Babele (1997). Città di Imperia [in Italian].
11. Beck, G. (2013). BFK Frankfurt. Künstlerinnen und Künstler. Frankfurt am Main [in German].
12. ...denn was wäre der Künstler ohne die Frau (1995). Gelnhäuser Tageblatt. 13. Februar [in German].
13. Frühling in Altenmittlau: Die Ansichten eines russischen Malers (1994). Gelnhäuser Bote. 5. Mai [in German].
14. Illusionsmalerei und Kryptorealismus (2017). Neue Zeitung. 24. August [in German].
15. In Ölbildern lässt ukrainischer Künstler Träume lebendig werden (1993). Gelnhäuser Tageblatt. 1. Oktober [in German].
16. Jordan (1998). Auf Spurensuche im Farbschungel. Dreieichspiegel. 18. November [in German].
17. Reichert (2003). Besinnliche Reise durch das Reich der Farben. Hanauer Wochenpost. 9. Mai [in German].
18. Rogowsky, P. (1999). Verlassenes Nest. Main Echo. 2. Dezember [in German].

Стаття надійшла до редакції 19.03.2021

Отримано після доопрацювання 14.04.2021

Прийнято до друку 20.04.2021